

DOMSTOLENS DOM (fjärde avdelningen)

den 15 december 2011 *

I mål C-384/10,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt första protokollet av den 19 december 1988 om Europeiska gemenskapernas domstols tolkning av konventionen om tillämplig lag för avtalsförpliktelser, framställd av Hof van Cassatie (Belgien) genom beslut av den 7 juni 2010, som inkom till domstolen den 29 juli 2010, i målet

Jan Voogsgeerd

mot

Navimer SA,

meddelar

DOMSTOLEN (fjärde avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden J.-C. Bonichot samt domarna L. Bay Larsen och C. Toader (referent),

* Rättegångsspråk: nederländska.

generaladvokat: V. Trstenjak,
justitiesekreterare: A. Calot Escobar,

efter det skriftliga förfarandet,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

- Jan Voogsgeerd, genom W. van Eeckhoutte, advocaat,
- Belgiens regering, genom L. Van den Broeck, i egenskap av ombud,
- Nederländernas regering, genom C. Wissels, i egenskap av ombud,
- Europeiska kommissionen, genom R. Troosters och M. Wilderspin, båda i egenskap av ombud,

och efter att den 8 september 2011 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

- ¹ Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artikel 6 i konventionen om tillämplig lag för avtalsförpliktelser, öppnad för undertecknande i Rom den 19 juni 1980 (EGT L 266, 1980, s. 1; svensk utgåva, EGT C 15, 1997, s. 70) (nedan kallad Romkonventionen), vilken rör individuella anställningsavtal.

- ² Begäran har framställts i ett mål mellan Jan Voogsgeerd, som är bosatt i Zandvoort (Nederländerna), och bolaget Navimer SA (nedan kallat Navimer), med säte i Mertert (Luxemburg), avseende betalning av avgångsvederlag till Jan Voogsgeerd till följd av att det anställningsavtal han ingått med bolaget sades upp.

Tillämpliga bestämmelser

Bestämmelserna om tillämplig lag för avtalsförpliktelser

- 3 I artikel 1.1 i Romkonventionen föreskrivs följande:

”Bestämmelserna i denna konvention skall tillämpas på avtalsförpliktelser i de fall då ett val skall göras mellan lagarna i olika länder.”

- 4 I artikel 3.1 i Romkonventionen föreskrivs följande:

”På ett avtal tillämpas den lag som parterna har valt. Lagvalet måste vara uttryckligt eller med rimlig säkerhet framgå av avtalsvillkoren eller av övriga omständigheter. Genom sitt val kan parterna ange tillämplig lag för hela avtalet eller för endast en del av det.”

- 5 I artikel 4.1 i konventionen föreskrivs följande:

”I den utsträckning tillämplig lag för avtalet inte har valts i enlighet med artikel 3 skall avtalet vara underkastat lagen i det land som det har närmast anknytning till. ...”

6 I artikel 6 i Romkonventionen föreskrivs följande:

”1. Oavsett bestämmelserna i artikel 3 skall parternas val av tillämplig lag i ett anställningsavtal inte medföra att den anställda berövas det skydd som tillförsäkras honom enligt tvingande regler i den lag som enligt punkt 2 skulle tillämpas om inget lagval gjorts.

2. Oavsett bestämmelserna i artikel 4 skall ett anställningsavtal i avsaknad av lagval enligt artikel 3 vara underkastat

- a) lagen i det land där den anställda vid fullgörande av avtalet vanligtvis utför sitt arbete, även om han tillfälligt är sysselsatt i ett annat land, eller
- b) om den anställda inte vanligtvis utför sitt arbete i ett och samma land, lagen i det land där det verksamhetsställe genom vilket han anställdes är beläget,

om det inte av de samlade omständigheterna framgår att avtalet har närmare anknytning till ett annat land, i vilket fall avtalet skall vara underkastat lagen i det landet.”

Nationell lagstiftning

- 7 I artikel 80.2 i den luxemburgska lagen av den 9 november 1990 om upprättande av ett offentlig luxemburgskt sjöfartsregister (loi du 9 novembre 1990 ayant pour objet la création d'un registre public maritime luxembourgeois) (*Mémorial A* 1990, s. 808) föreskrivs följande:

”En sjöman vars anställningsavtal sägs upp utan saklig grund har rätt till skadestånd.

En uppsägning som strider mot lag och/eller som inte grundar sig på verkliga och allvarliga skäl är inte sakligt grundad och utgör en oacceptabel åtgärd i socialt och ekonomiskt hänseende.

Talan om ersättning för uppsägning av en sjömans anställningsavtal utan saklig grund ska väckas vid arbetsdomstolen inom tre månader från delgivningen av uppsägningen eller av grunden för uppsägningen, vid äventyr av preklusion.

Talefristen avbryts med giltig verkan om sjömannen, dennes ombud eller fackliga organisation inger ett skriftligt klagomål till arbetsgivaren.”

- 8 I artikel 39 i den belgiska lagen av den 3 juli 1978 om anställningsavtal (loi du 3 juillet 1978 sur les contrats de travail) (*Belgisch Staatsblad* av den 22 augusti 1978) föreskrivs följande:

”När det rör sig om en tillsvidareanställning är den part som säger upp avtalet utan att några allvarliga skäl föreligger, eller utan att iaktta den i artiklarna 59, 82, 83, 84 och 115 fastställda uppsägningstiden, skyldig att till den andra parten utge vederlag motsvarande den lön som skulle ha utgått under uppsägningstiden eller den återstående delen av uppsägningstiden.”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

- 9 Den 7 augusti 2001 ingick Jan Voogsgeerd och Navimer – hos bolaget Naviglobe NV (nedan kallat Naviglobe), med säte i Antwerpen (Belgien) – ett avtal om tillsvidareanställning. Parterna avtalade att luxemburgsk rätt skulle tillämpas på avtalet.
- 10 Under perioden augusti 2001–april 2002 tjänstgjorde Jan Voogsgeerd som chefsmekaniker ombord på Navimers fartyg MS Regina och Prince Henri, vars navigationsområde sträckte sig till Nordsjön.
- 11 Navimer sade upp Jan Voogsgeerds anställning genom en skrivelse av den 8 april 2002. Jan Voogsgeerd väckte den 4 april 2003 talan mot Naviglobe och Navimer vid Arbeidsrechtbank te Antwerpen (arbetsdomstol i första instans i Antwerpen), med yrkande om att dessa bolag skulle förpliktas att till honom solidariskt betala ett avgångsvederlag, i enlighet med den belgiska lagen av den 3 juli 1978 om anställningsavtal, jämte ränta och rättegångskostnader.
- 12 Till stöd för sin talan gjorde Jan Voogsgeerd gällande att de tvingande reglerna i belgisk arbetsrätt skulle tillämpas enligt artikel 6.1 i Romkonventionen, oavsett parternas val av tillämplig lag. I detta hänseende hävdade Jan Voogsgeerd att han genom sitt anställningsavtal var knuten till det belgiska bolaget Naviglobe och inte till det luxemburgska bolaget Navimer och att han huvudsakligen hade utfört sitt arbete i Belgien, där han mottog instruktioner från Naviglobe och dit han återvände efter varje resa.

- 13 Arbeidsrechtbank te Antwerpen förklarade sig, genom dom av den 12 november 2004, sakna territoriell behörighet att pröva talan mot Navimer. Talan mot Naviglobe ansågs däremot kunna tas upp till prövning, men den ogillades.
- 14 Jan Voogsgeerd överklagade denna dom till Arbeidshof te Antwerpen (arbetsdomstol i andra instans i Antwerpen). Arbeidshof te Antwerpen förklarade sig territoriellt behörig och ogillade talan mot Naviglobe med motiveringen att Jan Voogsgeerd inte hade visat att han hade ställts till detta bolags förfogande.
- 15 När det gäller anställningsförhållandet med Navimer fann Arbeidshof te Antwerpen att Jan Voogsgeerd, mot bakgrund av samtliga omständigheter i det aktuella fallet, inte vanligtvis hade utfört sitt arbete i en enda medlemsstat, i detta fall Belgien, och att artikel 6.2 a i Romkonventionen därmed inte var tillämplig. Arbeidshof te Antwerpen konstaterade dels att Jan Voogsgeerd inte hade något anställningsavtal med Naviglobe, att hans lön hade utbetalats av Navimer och att han var ansluten till en luxemburgsk sjukförsäkringskassa, dels att han inte hade visat att han huvudsakligen hade arbetat i belgiskt territorialvatten. Mot bakgrund härav fann Arbeidshof te Antwerpen att de tvingande bestämmelserna i luxemburgsk rätt skulle tillämpas på anställningsavtalet enligt artikel 6.2 b i Romkonventionen, eftersom Navimer var det verksamhetsställe genom vilket Jan Voogsgeerd hade anställts.
- 16 Enligt vad som framgår av beslutet om hänskjutande ansåg Arbeidshof te Antwerpen att Jan Voogsgeerd hade styrkt de omständigheter som han åberopat till stöd för överklagandet och genom vilka det gjordes gällande att Antwerpen skulle anses som den ort där han alltid gick ombord och där han mottog instruktioner för varje enskilt uppdrag.
- 17 Arbeidshof te Antwerpen fann emellertid att det, enligt artikel 6.2 b i Romkonventionen, endast var luxemburgsk rätt som var tillämplig på anställningsavtalet och att talan om skadestånd för uppsägning av anställningsavtal utan saklig grund skulle

avvisas, eftersom den hade väckts efter utgången av den talefrist på tre månader som föreskrivs i artikel 80 i den luxemburgska lagen av den 9 november 1990 om upprättande av ett offentligt sjöfartsregister.

- 18 Jan Voogsgeerd överklagade avgörandet från Arbeidshof te Antwerpen i den del det avsåg Navimer, som således är den enda kvarvarande motparten i målet vid den nationella domstolen. Som grund för överklagandet gjorde han gällande att Arbeidshof te Antwerpen hade gjort sig skyldig till felaktig rättstillämpning när den fastställde vilken lag som skulle tillämpas på anställningsavtalet.
- 19 Till stöd för överklagandet gjorde Jan Voogsgeerd gällande att Arbeidshof te Antwerpen hade överträtt artiklarna 1, 3, 4 och 6 i Romkonventionen när den fann att de omständigheter som han åberopat till styrkande av att han vanligtvis utförde sitt arbete i Belgien under ledning av Naviglobe saknade betydelse för tillämpningen av bestämmelserna i konventionen, och särskilt artikel 6.2 b i denna.
- 20 Den nationella domstolen har påpekat att det i Antwerpen etablerade bolaget Naviglobe, om dessa omständigheter är riktiga, skulle kunna anses utgöra det verksamhetsställe till vilket Jan Voogsgeerd är knuten för utförandet av det faktiska arbetet, i den mening som avses i artikel 6.2 b i Romkonventionen.
- 21 Mot denna bakgrund beslutade Hof van Cassatie att vilandeförklara målet och ställa följande tolkningsfrågor till domstolen:
- ”1) Ska det land där det verksamhetsställe är beläget genom vilket arbetstagaren anställdes, i den mening som avses i artikel 6.2 b i [Romkonventionen], tolkas så att det som avses är det land där den arbetsgivare som enligt anställningsavtalet anställde vederbörande har sitt verksamhetsställe eller det land där den arbetsgivare

som vederbörande är knuten till för utförandet av det faktiska arbetet har sitt verksamhetsställe, även om denne inte vanligtvis utför sitt arbete i ett och samma land?

- 2) Ska den ort där en anställd, som inte vanligtvis utför sitt arbete i ett och samma land, ska inställa sig och där vederbörande mottar administrativa anvisningar och sådana instruktioner som är nödvändiga för att utföra arbetet betraktas som den ort där det faktiska arbete som avses i den första frågan utförs?
- 3) Ska det verksamhetsställe till vilket den anställde är knuten för utförandet av det faktiska arbetet i den mening som avses i den första frågan uppfylla vissa formella krav, som exempelvis att det ska vara en juridisk person, eller räcker det att det rör sig om ett faktiskt verksamhetsställe?
- 4) Kan ett verksamhetsställe tillhörande ett annat bolag som är anknutet till arbetsgivarbolaget betraktas som verksamhetsställe i den mening som avses i den tredje frågan, även om arbetsgivarens ledningsfunktioner inte har överförts till detta bolag?"

Prövning av tolkningsfrågorna

Inledande synpunkter

- ²² Domstolen är behörig att pröva denna begäran om förhandsavgörande, vilken har framställts av den ena av de båda belgiska domstolar som har en sådan möjlighet enligt artikel 2 a i det första protokollet om domstolens tolkning av Romkonventionen (EGT C 27, 1998, s. 47), vilket trädde i kraft den 1 augusti 2004.

- 23 Den nationella domstolen har ställt frågorna för att få klarhet i huruvida sådana omständigheter såsom den ort där den anställda utför det faktiska arbetet, den ort där den anställda ska inställa sig och mottar de administrativa anvisningar som är nödvändiga för att vederbörande ska kunna utföra sitt arbete och arbetsgivarens faktiska verksamhetsställe har betydelse vid fastställandet av tillämplig lag för ett anställningsavtal enligt artikel 6.2 i Romkonventionen.
- 24 Artikel 6 i Romkonventionen innehåller speciella lagvalsregler för individuella anställningsavtal. Dessa regler avviker från de allmänna lagvalsreglerna i artiklarna 3 och 4 i konventionen, vilka avser parternas möjlighet att välja tillämplig lag respektive kriterierna för att fastställa tillämplig lag i avsaknad av ett sådant val.
- 25 I artikel 6.1 i Romkonventionen föreskrivs således att parternas val av tillämplig lag för ett anställningsavtal inte får medföra att den anställda berövas det skydd som tillförsäkras honom enligt tvingande regler i den lag som skulle tillämpas om inget sådant lagval gjorts. I artikel 6.2 anges anknytningskriterierna för fastställande av anställningsavtalets avtalsstatut (*lex contractus*) för det fall parterna inte har gjort något lagval.
- 26 Dessa kriterier är, i första hand, det som avser det land där den anställda "vanligtvis utför sitt arbete" (artikel 6.2 a) och, i andra hand, för det fall det inte finns något sådant ställe, kriteriet avseende det land där "det verksamhetsställe genom vilket han anställdes" är beläget (artikel 6.2 b).
- 27 Dessa två anknytningskriterier är, enligt sista meningen i artikel 6.2, inte tillämpliga när det av de samlade omständigheterna framgår att anställningsavtalet har närmare anknytning till ett annat land, i vilket fall avtalet ska vara underkastat lagen i det landet.

- 28 I målet vid den nationella domstolen är det utrett att parterna i anställningsavtalet har valt luxemburgsk lag som avtalsstatut. Oavsett detta lagval kvarstår emellertid frågan om vilken lag som är tillämplig på avtalet, eftersom klaganden i det nationella målet åberopar de tvingande reglerna i belgisk rätt såsom grund för sin rätt till avgångsvederlag. Såsom framgår av punkt 19 i denna dom gör Jan Voogsgeerd gällande att Arbeidshof te Antwerpen åsidosatte flera bestämmelser i Romkonventionen, och särskilt artikel 6 i denna, när den fann att luxemburgsk rätt var tillämplig på det aktuella avtalet enligt artikel 6.2 b i konventionen. I detta hänseende gör Jan Voogsgeerd gällande att han, vid utförandet av sitt arbete, inte hade någon kontakt med Navimer, utan var skyldig att inställa sig för ombordstigning i Antwerpen hos Naviglobe och att det var Naviglobe som gav honom instruktioner.
- 29 Hof van Cassatie har framställt denna begäran om förhandsavgörande för att domstolen ska tolka artikel 6.2 i Romkonventionen och, i synnerhet, anknytningskriteriet i artikel 6.2 b, det vill säga det land där det verksamhetsställe är beläget genom vilket arbetstagaren anställdes.
- 30 Även om det, enligt rättspraxis, inom ramen för förhandsavgöranden ankommer på den nationella domstolen att tillämpa en unionsrättslig regel i det mål den har att avgöra, och således att pröva en bestämmelse i nationell rätt mot bakgrund av denna regel, åligger det emellertid EU-domstolen att – för att tillhandahålla den nationella domstolen de uppgifter om unionsrättens tolkning som den kan behöva för att bedöma verkningarna av denna bestämmelse (se, för ett liknande resonemang, dom av den 11 september 2003 i mål C-6/01, Anomar m.fl., REG 2003, s. I-8621, punkt 37 och där angiven rättspraxis) – från de samlade uppgifter som den nationella domstolen har tillhandahållit, och särskilt skälen för begäran om förhandsavgörande, ta fram de uppgifter av unionsrättslig karaktär som EU-domstolen, med hänsyn till tvisteföremålet, måste tolka (se, för ett liknande resonemang, dom av den 8 december 1987 i mål 20/87, Gauchard, REG 1987, s. 4879, punkt 7).

- 31 Såsom generaladvokaten har angett i punkt 60 i sitt förslag till avgörande, och såsom den belgiska regeringen och Europeiska kommissionen har påpekat, kan det i förevarande fall konstateras att de omständigheter som är utmärkande för det anställningsförhållande som ska prövas i det nationella målet, och vilka den nationella domstolen har framhållit som grund för sin begäran om förhandsavgörande, snarare synes motsvara de kriterier som anges i led a i artikel 6.2 i Romkonventionen än de som anges i led b i denna bestämmelse, även om de frågor som ställts avser artikel 6.2 b i konventionen.
- 32 Vid fastställande av tillämplig lag för det anställningsavtal som ska prövas i det nationella målet är det dessutom anknytningskriteriet avseende den ort där den anställda vanligtvis utför sitt arbete som ska beaktas i första hand, och om detta kriterium är tillämpligt kan det subsidiära kriteriet – det vill säga belägenheten av det verksamhetsställe genom vilket arbetstagaren anställdes – inte tillämpas.
- 33 I detta hänseende ska det erinras om att domstolen, i sin dom av den 15 mars 2011 i mål C-29/10, Koelzsch (REU 2011, s. I-1595), har tolkat artikel 6.2 a i Romkonventionen så att det först ska prövas huruvida den anställda, mot bakgrund av sådana omständigheter som dem som Jan Voogsgeerd åberopar, huvudsakligen utför sitt arbete i ett och samma land.
- 34 Det framgår nämligen av artikel 6.2 i Romkonventionen att lagstiftaren avsett att åstadkomma en hierarki mellan de kriterier som ska beaktas vid fastställande av tillämplig lag för ett anställningsavtal.
- 35 Denna tolkning stöds även av en analys av syftet med artikel 6 i Romkonventionen, vilket är att tillförsäkra den anställda ett adekvat skydd. Såsom domstolen redan har slagit fast ska kriteriet avseende det land där den anställda ”vanligtvis utför sitt arbete”

i artikel 6.2 a i konventionen således tolkas extensivt, medan kriteriet avseende belägenheten av "det verksamhetsställe genom vilket han anställdes" i artikel 6.2 b i konventionen endast ska tillämpas då den domstol vid vilken talan väckts inte kan fastställa det land där arbetet vanligtvis utförs (se domen i det ovannämnda målet Koelzsch, punkt 43).

- 36 I ett fall såsom det som är i fråga i målet vid den nationella domstolen, där den anställde utför sitt arbete i mer än en konventionsstat, är kriteriet i artikel 6.2 a i Romkonventionen således trots allt tillämpligt när det är möjligt för den domstol vid vilken talan väckts att fastställa till vilken stat arbetet har en betydande anknytning (se domen i det ovannämnda målet Koelzsch, punkt 44).
- 37 I ett sådant fall ska kriteriet avseende det land där arbetet vanligtvis utförs anses avse den ort där, eller från vilken, den anställde faktiskt bedriver sin yrkesverksamhet och, i avsaknad av yrkesverksamhetscentrum, den ort där den anställde utövar den största delen av sin yrkesverksamhet (se domen i det ovannämnda målet Koelzsch, punkt 45).
- 38 Med hänsyn till karaktären på det arbete som utförs inom sjöfartssektorn, såsom det som är i fråga i det nationella målet, ska den nationella domstolen beakta samtliga omständigheter som är utmärkande för den anställdes verksamhet och bland annat fastställa i vilken stat den ort är belägen från vilken den anställde utför sina transportuppdrag, mottar instruktioner avseende sina uppdrag och organiserar sitt arbete samt i vilken stat den ort är belägen där den anställde har sina arbetsredskap (se domen i det ovannämnda målet Koelzsch, punkterna 48 och 49).
- 39 Om det framgår härav att den ort från vilken den anställde utför sina transportuppdrag och även mottar instruktioner avseende sina uppdrag alltid är densamma, ska denna ort anses utgöra den där den anställde vanligtvis utför sitt arbete, i den mening som avses i artikel 6.2 a. Såsom angetts i punkt 32 i denna dom är det nämligen kriteriet avseende den ort där den anställde vanligtvis utför sitt arbete som i första hand ska tillämpas.

- 40 De omständigheter som i beslutet om hänskjutande angetts såsom utmärkande för anställningsförhållandet – det vill säga den ort där den anställda utför det faktiska arbetet, den ort där han mottar instruktioner eller den ort där han ska inställa sig innan han tar sig an utförandet av sina uppdrag – är följaktligen av betydelse vid fastställandet av vilken lag som är tillämplig på detta anställningsförhållande. Om dessa orter är belägna i samma land kan den domstol vid vilken talan väckts nämligen slå fast att det är fråga om ett fall som omfattas av artikel 6.2 a i Romkonventionen.
- 41 Härav följer att artikel 6.2 i Romkonventionen ska tolkas så, att den nationella domstol vid vilken talan väckts allra först måste fastställa huruvida den anställda, vid fullgörande av avtalet, vanligtvis utför sitt arbete i ett och samma land, nämligen det land där eller från vilket den anställda – med beaktande av samtliga omständigheter som är utmärkande för dennes verksamhet – huvudsakligen uppfyller sina förpliktelser gentemot arbetsgivaren.
- 42 För det fall den nationella domstolen skulle finna att det inte är möjligt att avgöra det mål som är anhängigt vid den utifrån artikel 6.2 a i konventionen, är det emellertid nödvändigt att besvara de frågor som ställts i begäran om förhandsavgörande.

Den första och den andra frågan

- 43 Den nationella domstolen har ställt den första och den andra frågan, vilka ska prövas i ett sammanhang, för att få klarhet i huruvida begreppet ”det verksamhetsställe genom vilket [arbetstagaren] anställdes” i artikel 6.2 b i Romkonventionen ska anses avse det verksamhetsställe med vilket anställningsavtalet har ingåtts eller det företags verksamhetsställe till vilket den anställda är knuten vid utförandet av det faktiska

arbetet och huruvida denna anknytning, i sistnämnda fall, kan bestå i att den anställda ska inställa sig regelbundet hos och motta instruktioner från detta företag.

- 44 När den domstol vid vilken talan väckts konstaterar att den ort där den anställda ska inställa sig och den ort där denne ska motta instruktioner alltid är densamma, ska nämnda domstol, såsom framgår av punkterna 39 och 40 i denna dom, slå fast att den anställda vanligtvis utför sitt arbete på denna ort, i den mening som avses i artikel 6.2 a i Romkonventionen. Samtliga dessa omständigheter, vilka kännetecknar utförandet av det faktiska arbetet, avser fastställandet av tillämplig lag för anställningsavtalet utifrån sistnämnda anknytningskriterium, och de kan inte också påverka tillämpningen av artikel 6.2 b i Romkonventionen.
- 45 Såsom generaladvokaten har angett i punkterna 65–68 i sitt förslag till avgörande skulle en tolkning av sistnämnda bestämmelse som innebär att omständigheter som avser annat än själva ingåendet av anställningsavtalet ska beaktas vid fastställande av det företag som har anställt arbetstagaren strida mot ordalydelsen och syftet med bestämmelsen.
- 46 Med ordet ”anställdes” i artikel 6.2 b i Romkonventionen avses nämligen tydligt själva ingåendet av anställningsavtalet – eller, för det fall det är fråga om en de facto-anställning, uppkomsten av ett anställningsförhållande – och inte villkoren för den anställdes faktiska utförande av arbetet.
- 47 Vidare framgår det vid en systematisk analys av artikel 6.2 b att det kriterium som avses i bestämmelsen är av subsidiär karaktär och därmed ska tillämpas när det inte är möjligt att begränsa anställningsförhållandet till en enda medlemsstat. Det är således endast genom en restriktiv tolkning av detta kvarstående kriterium som fullständig förutsägbarhet kan säkerställas, med avseende på vilken lag som är tillämplig på anställningsavtalet.

- 48 Kriteriet avseende den ort där det företag som anställt arbetstagaren har sitt verksamhetsställe har inte något samband med de villkor under vilka arbetet utförs, och det saknar därmed betydelse för fastställandet av detta verksamhetsställe var företaget är etablerat.
- 49 Det är endast i ett sådant fall då det mot bakgrund av omständigheterna kring anställningsförfarandet kan konstateras att det företag som ingått anställningsavtalet i praktiken har handlat i ett annat företags namn och för dess räkning som den nationella domstolen kan tolka anknytningskriteriet i artikel 6.2 b i Romkonventionen så att det avser lagen i det land där sistnämnda företags verksamhetsställe är beläget.
- 50 Vid denna bedömning ska den nationella domstolen således inte beakta de omständigheter som hänför sig till utförandet av arbetet, utan endast de omständigheter som hänför sig till förfarandet för ingående av anställningsavtalet – såsom det verksamhetsställe som har utannonserat anställningen och det verksamhetsställe som har hållit anställningsintervjun – och den måste sträva efter att fastställa var detta verksamhetsställe rent faktiskt är beläget.
- 51 Under alla omständigheter kan den nationella domstolen, såsom generaladvokaten har påpekat i punkt 73 i sitt förslag till avgörande, i den mening som avses i artikel 6.2 sista stycket i Romkonventionen, beakta andra omständigheter rörande anställningsförhållandet när de omständigheter som kan hänföras till de två anknytningskriterier som anges i denna artikel – de vill säga den ort där arbetet utförs respektive den ort där det företag som anställt arbetstagaren har sitt verksamhetsställe – tyder på att avtalet har närmare anknytning till ett annat land än de som dessa kriterier pekar ut.

- 52 Mot bakgrund härav ska den första och den andra frågan besvaras enligt följande. Begreppet "arbetsgivarens verksamhetsställe, genom vilket arbetstagaren anställdes", i den mening som avses i artikel 6.2 b i Romkonventionen, ska tolkas så, att det endast avser det verksamhetsställe som har företagit själva anställningen av arbetstagaren och inte det verksamhetsställe till vilket vederbörande är knuten vid utförandet av det faktiska arbetet.

Den tredje frågan

- 53 Den nationella domstolen har ställt den tredje frågan för att få klarhet i huruvida ett verksamhetsställe, för att omfattas av det anknytningskriterium som anges i artikel 6.2 b i Romkonventionen, måste uppfylla några formella krav, såsom att det ska vara en juridisk person.
- 54 Det framgår klart av ordalydelsen i denna bestämmelse att den inte enbart avser sådana verksamhetsenheter inom företaget som är juridiska personer, eftersom ordet verksamhetsställe täcker ett företags alla fasta strukturer. Det är följaktligen inte bara dotterbolag och filialer, utan även andra enheter, såsom ett företags olika kontor, som kan utgöra verksamhetsställen i den mening som avses i artikel 6.2 b i Romkonventionen, även om de inte har status som juridiska personer.
- 55 Såsom kommissionen har påpekat och generaladvokaten har angett i punkt 81 i sitt förslag till avgörande, krävs det emellertid enligt denna bestämmelse att det är fråga om ett fast verksamhetsställe. Det förhållandet att ett företag har en företrädare som rent tillfälligt befinner sig i en annan medlemsstat för att anställa personal kan inte anses ge upphov till ett verksamhetsställe som innebär att anställningsavtalet har

anknytning till sistnämnda medlemsstat. Detta skulle strida mot anknytningskriteriet i artikel 6.2 b i Romkonventionen, vilket inte är den ort där anställningsavtalet ingicks.

- 56 Om en sådan företrädare däremot sänds till ett land där arbetsgivarens företag redan har en fast representation är det fullt tänkbart att denna representation uppfyller kraven på ett "verksamhetsställe", i den mening som avses i artikel 6.2 b i Romkonventionen.
- 57 Dessutom krävs det i princip att det verksamhetsställe som beaktas vid tillämpningen av anknytningskriteriet tillhör det företag som anställer den anställda, det vill säga att det utgör en integrerad del av företagets struktur.
- 58 Mot bakgrund av ovanstående ska den tredje frågan besvaras enligt följande. Artikel 6.2 b i Romkonventionen ska tolkas så, att det inte krävs enligt denna bestämmelse att arbetsgivarens verksamhetsställe har status som juridisk person.

Den fjärde frågan

- 59 Den nationella domstolen har ställt den fjärde och sista frågan för att få klarhet i huruvida ett annat företags verksamhetsställe, vilket företag inte är det som framstår som arbetsgivare vid tillämpningen av anknytningskriteriet i artikel 6.2 b i Romkonventionen, kan anses handla i egenskap av arbetsgivare, trots att det inte har överfört några ledningsfunktioner till detta företag.

- 60 I detta hänseende tyder innehållet i beslutet om hänskjutande på att denna fråga uppkommit då Jan Voogsgeerd i det nationella målet gör gällande att han alltid mottagit instruktioner från Naviglobe och att Naviglobes direktör under den aktuella perioden även var direktör för Navimer, som var det bolag som formellt sett anställde Jan Voogsgeerd.
- 61 När det gäller den första av ovannämnda omständigheter är detta ett sådant förhållande som, såsom anges i punkterna 39 och 40 i denna dom, ska beaktas vid fastställandet av den ort där den anställde vanligtvis utför sitt arbete, i den mening som avses i artikel 6.2 a i Romkonventionen, eftersom det rör utförandet av arbetet.
- 62 När det gäller Jan Voogsgeerds påstående att samma person var direktör i både Naviglobe och Navimer ankommer det på den nationella domstolen att bedöma relationen mellan de båda bolagen och att avgöra huruvida Naviglobe faktiskt kan anses som arbetsgivare i förhållande till den personal som har anställts av Navimer. Den nationella domstolen ska därvid särskilt beakta alla de objektiva faktorer som kan leda till slutsatsen att den faktiska situationen är en annan än vad som framgår av avtalet (se, analogt, dom av den 2 maj 2006 i mål C-341/04, Eurofood IFSC, REG 2006, s. I-3813, punkt 37).
- 63 När den nationella domstolen gör denna bedömning är det av Navimer åberopade förhållandet att det inte har överförts några ledningsfunktioner till Naviglobe en av de faktorer som ska beaktas. Detta förhållande är dock inte i sig avgörande vid fastställandet av huruvida arbetstagaren rent faktiskt ska anses ha anställts av ett annat bolag än av det som framstår som arbetsgivare.
- 64 Det är endast då det framgår att ett av de två bolagen har handlat för det andra bolagets räkning som det förstnämnda bolagets verksamhetsställe, vid tillämpningen av anknytningskriteriet i artikel 6.2 b i Romkonventionen, skulle kunna anses tillhöra det sistnämnda bolaget.

- ⁶⁵ Mot bakgrund härav ska den fjärde frågan besvaras enligt följande. Artikel 6.2 b i Romkonventionen ska tolkas så, att ett annat företags verksamhetsställe, vilket företag är anknutet till det företag som formellt sett framstår som arbetsgivare, kan kvalificeras som "verksamhetsställe", om det föreligger objektiva faktorer som kan leda till slutsatsen att den faktiska situationen är en annan än vad som framgår av avtalet. Detta gäller även om det inte har skett någon formell överföring av ledningsfunktioner till det andra företaget.

Rättegångskostnader

- ⁶⁶ Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttranden till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (fjärde avdelningen) följande:

- 1) Artikel 6.2 i konventionen om tillämplig lag för avtalsförpliktelser, öppnad för undertecknande i Rom den 19 juni 1980, ska tolkas så, att den nationella domstol vid vilken talan väckts allra först måste fastställa huruvida den anställde, vid fullgörande av avtalet, vanligtvis utför sitt arbete i ett och samma land, det vill säga det land där eller från vilket den anställde – med beaktande av samtliga omständigheter som är utmärkande för dennes verksamhet – huvudsakligen uppfyller sina förpliktelser gentemot arbetsgivaren.

2) För det fall den nationella domstolen skulle finna att det inte är möjligt att avgöra det mål som är anhängigt vid den utifrån artikel 6.2 a i Romkonventionen, ska artikel 6.2 b i konventionen tolkas enligt följande:

- Begreppet ”arbetsgivarens verksamhetsställe, genom vilket arbetstagarerna anställdes” ska tolkas så, att det endast avser det verksamhetsställe som har företagit själva anställningen av arbetstagarerna och inte det verksamhetsställe till vilket vederbörande är knuten vid utförandet av det faktiska arbetet.
- Det krävs inte enligt denna bestämmelse att arbetsgivarens verksamhetsställe har status som juridisk person.
- Ett annat företags verksamhetsställe, vilket företag är anknutet till det företag som formellt sett framstår som arbetsgivare, kan anses utgöra ett ”verksamhetsställe” i den mening som avses i artikel 6.2 b i nämnda konvention, om det föreligger objektiva faktorer som kan leda till slutsatsen att den faktiska situationen är en annan än vad som framgår av avtalet. Detta gäller även om det inte har skett någon formell överföring av ledningsfunktioner till det andra företaget.

Underskrifter